

Elevrörelsens yttrande gällande betänkandet Fler vägar till arbetslivet (SOU 2024:74)

Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevråd har beretts möjlighet att inkomma med synpunkter på ovan rubricerad remiss.

Sammanfattning

Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevråd välkomnar utredningen Fler vägar till arbetslivet och ser flera av de föreslagna åtgärderna som nödvändiga för att färre ska lämna grundskolan utan en gångbar väg till vidare studier eller ett yrkesliv. Utredningens förslag skapar möjligheter för fler att etablera sig på arbetsmarknaden och bygga ett självständigt liv.

Idag lämnar över 15 procent av varje elevgrupp grundskolan utan behörighet till ett nationellt gymnasieprogram. En siffra som även är anmärkningsvärd även i en internationell kontext där motsvarande siffra i regel är betydligt lägre. Fokus bör självklart ligga på att fler elever når behörighet men siffran speglar också strukturella problem i skolsystemet. Det är därför avgörande att vi även ser till hur vi kan fånga upp de elever som inte når behörighet och erbjuda alternativ som ökar deras möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden.

Förslagen i denna utredning, i kombination med vissa förslag från utredningen om Ett likvärdigt betygssystem (SOU 2025:18, härnäst ”betygsutredningen”), kommer att få stor betydelse för att de elever som idag lämnar svensk skola utan en gymnasieutbildning i stället kan rustas starkare inför sitt yrkesliv.

Vi ser positivt på att det nya programmet föreslås kunna integreras i dagens yrkesprogram och att man i bästa fall kan samköra stora delar av undervisningen. Något som inte bara är praktiskt för huvudmannen utan också meningsfullt för eleverna som får möjlighet att vara en del av skolans sociala gemenskap. Det finns samtidigt risker för att utredningens tänkta fördelar med en lägre studietakt då i stället mynnar ut i en skoldag fylld av håltimmar när elever på de nuvarande yrkesprogrammen har lektioner i teoretiska ämnen, vilket vi kommer bevaka vid en eventuell implementering.

Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevråd lämnar synpunkter och kommentarer på nedanstående förslag.

- 5.1.1** Tillstyrker förslaget om att införa ett nytt yrkesprogram som omfattar 1900 poäng.
- 5.1.2** Tillstyrker förslaget om att de nya yrkesprogrammen ska vara nationellt utformade.
- 5.1.3** Tillstyrker förslaget om namngivning för det nya yrkesprogrammet med synpunkter.
- 5.2.1** Tillstyrker förslaget om behörighetskrav för det nya yrkesprogrammet.
- 5.2.2** Tillstyrker delvis förslaget om att nationellt behöriga elever ska få gå det nya yrkesprogrammet om det finns särskilda skäl.
- 5.4.1** Tillstyrker förslaget om att de nya yrkesprogrammen bör vara 3-åriga.
- 5.5.2** Tillstyrker förslaget om att erbjuda individuellt val om 100 poäng på de nya yrkesprogrammen
- 7.1.1** Tillstyrker förslaget om att införa behörighetskrav på godkänt i minst tre ämnen för antagning till yrkesprogram som omfattar 1900 poäng.
- 7.2** Tillstyrker delvis förslaget om att höja behörighetskraven till de befintliga yrkesprogrammen.
- 7.3** Tillstyrker förslaget om att ett års studier på 1900-poängsprogram ska ge behörighet till yrkesprogram som omfattar 2700 poäng eller 2800 poäng.

5. Förslag om yrkesprogram som omfattar 1900 gymnasiepoäng

5.1 Nationella yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng ska införas

5.1.1 Nya yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng ska införas i gymnasieskolan

Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevråd tillstyrker förslaget om att införa ett nytt yrkesprogram som omfattar 1900 gymnasiepoäng, i första hand de för elever som inte är behöriga till ett nationellt program som omfattar minst 2500 poäng.

Vi instämmer i utredningens bedömning om att det idag finns ett behov av nya, sammanhållna utbildningsriktningar för de elever som inte är behöriga till ett nationellt program som omfattar minst 2500 poäng. Likt utredningen beskriver finns det elever som har goda förutsättningar att klara ett sammanhållet program men som inte ges möjlighet till det. De eleverna hänvisas idag i stället till introduktionsprogram och behöver fortsätta kämpa med att uppnå nationell behörighet i stället för att kunna gå vidare och läsa ett nationellt yrkesprogram. Elever som går introduktionsprogram har i regel en svag etablering på arbetsmarknaden jämfört med de som går ett nationellt program. I dagsläget är det uppemot 80% av de som börjar ett introduktionsprogram som inte når en gymnasieexamen alls. För många av de eleverna skulle ett nytt yrkesprogram, med lägre studietakt, vara en räddning och en möjlighet att lämna grundskolans känsla av misslyckande bakom sig.

Vi delar helt den bild som utredningen beskriver av målgruppen för det nya yrkesprogrammet. För elever som upplevt misslyckanden i grundskolan kan yrkesämnena innebära en nystart och upplevelsen av att få en ny chans vilket i sin tur också bidrar till motivation och meningsfullhet. Det nya programmet kommer förhoppningsvis att upplevas som ett steg mot en framtida försörjning och självständighet. Skolverkets utredning i frågan visar också att skillnaderna i etableringsgrad är små mellan elever som precis har klarat examen och de som ligger precis därunder. Därtill blir etableringsgraden högre för varje ”intjänat” poäng i gymnasieskolan.

5.1.2 Yrkesprogrammen som omfattar 1900 poäng ska vara nationellt utformade

Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevråd tillstyrker förslaget om att yrkesprogrammen som omfattar 1900 poäng ska beslutas nationellt och därmed vara nationella program. Vi ser att det är viktigt för likvärdigheten hos de nya yrkesprogrammen att de är nationellt beslutade program. Genom att göra det till ett nationellt program ökar likvärdigheten och arbetsgivare kan känna sig trygga med utbildningens innehåll och vad eleven bör kunna efter studenten. Vi delar utredningens bild av situationen för de nuvarande introduktionsprogrammen och ser en nationell reglering som nödvändig för att uppnå likvärdighet.

5.1.3 De nya yrkesutbildningarna ska benämnas yrkesprogram som omfattar 1900 gymnasiepoäng

Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevråd tillstyrker förslaget med synpunkter. Vi ser att det kan uppstå förvirring hos elever och arbetsgivare kring vad som skiljer de olika programmen åt. Samtidigt ser vi en risk med att benämna det som någonting annat, då båda programmen består av lika omfattande yrkesutbildningar och bör därför rusta eleverna lika väl för yrket. Elever som gått yrkesprogram som omfattar 1900 poäng bör inte vara sämre rustade för yrket än de som gått ett yrkesprogram som omfattar minst 2500 poäng. Detta bör även speglas i namnet.

5.2 Målgruppen för yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng

5.2.1 Yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng vänder sig till elever som vill läsa en yrkesutbildning men som inte är behöriga till ett nationellt program som omfattar minst 2 500 poäng

Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevråd tillstyrker förslaget om att yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng ska rikta sig till elever som vill gå en yrkesutbildning men som inte är behöriga till ett nationellt program om minst 2 500 poäng. Vi tycker det är bra att det kommer till ett nytt program för de elever som idag riskerar att falla mellan stolarna och fastna i introduktionsprogram med låg genomströmning. Att ge dessa elever en andra chans

till en yrkesutbildning, med lägre studietakt, som man förmodligen skulle klara om man gavs möjligheten till det är bra.

Vi delar utredningens bedömning om att ett krav på minst tre godkända betyg från grundskolan är rimlig. För de elever som saknar detta krävs andra insatser för att rusta dem inför ett nationellt program. Att helt ta bort behörighetskrav till yrkesprogram som omfattar 1900 poäng skulle vara en björntjänst för de elever som behöver vidare stöd. Det är viktigt att de elever som är behöriga till utbildningen också har rimliga förutsättningar att fullfölja den. Detta behöver emellertid ställas i relation till betygsutredningens förslag om en ny betygsskala och de behörighetskrav som där föreslås.

Utöver detta vill vi även betona vikten av god vägledning redan i grundskolan från såväl lärare som studie- och yrkesvägledare. Som tidigare nämnt ser vi en risk för otydlighet gällande hur de olika yrkesprogrammen skiljer sig och vilka som är målgruppen för respektive program. Där kommer studie- och yrkesvägledare att spela en avgörande roll för att vägleda de elever som kan komma att vara aktuella för det nya yrkesprogrammet.

5.2.2 Elever som är behöriga till ett nationellt program som omfattar minst 2 500 poäng ska kunna gå ett yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng om det finns särskilda skäl

Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevråd tillstyrker delvis förslaget om att elever som är behöriga till ett nationellt program som omfattar minst 2500 poäng ska kunna gå ett yrkesprogram som omfattar 1900 poäng om det föreligger särskilda skäl. Vi ser positivt på att det fortfarande finns en flexibilitet för huvudmannen att ta emot elever till yrkesprogram som omfattar 1900 poäng även om de är behöriga till program som omfattar minst 2500 poäng.

Vi tror dock att det kan finnas behov av att vidare precisera exakt vilka särskilda skäl som anses giltiga. En elev som är behörig till de befintliga yrkesprogrammen bör självklart i regel gå dem. I synnerhet då kraven till yrkesprogram som omfattar minst 2500 poäng föreslås höjas till minst 12 godkända ämnen bör en behörig elev rimligen ha förutsättningar att gå det programmet. Vi förordnar att alla elever som är behöriga till dagens nationella program också bör gå det. Allt annat hade varit en oönskad ambitionssänkning för Sverige.

5.4.1 De nya yrkesprogrammen ska vara 3-åriga

Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevråd tillstyrker förslaget om att de nya yrkesprogrammen bör vara treåriga samt ha en fastställd längd. Vi instämmer i utredningens resonemang om vikten att ha en i förväg fastställd längd. Dels för att man som elev får känna att man går en sammanhållen gymnasieutbildning med en tydlig början och ett tydligt slut, till skillnad från introduktionsprogrammen. Därtill skulle olika längd på yrkesutbildningarna innebära stora organisatoriska utmaningar för huvudmännen.

Vi ser det som positivt att de nya yrkesprogrammen föreslås vara treåriga. För elever innebär det inte bara en andra chans till utbildning utan också en möjlighet att fortsätta ingå i skolans sociala gemenskap, där en skolgång med jämnåriga som går program av samma längd och ett studentfirande tillsammans med sina kompisar bäst fyller detta syfte. Genom att göra de nya yrkesprogrammen treåriga undviker man många av de negativa sociala effekter som en annan längd riskerar att medföra. I stället för att bli uppdelade i en separat byggnad, få andra lärare och kanske till och med en annan skolenhet så blir eleverna inkluderade i skolans sociala sammanhang.

I bästa fall kommer stora delar av utbildningen kunna samköras med de elever som går ett yrkesprogram som omfattar minst 2500 poäng. Något som blir betydligt mer komplicerat om de nya yrkesprogrammen skulle ha en annan längd än dagens nationella program. Det finns emellertid utmaningar med denna organisatoriska struktur, då det i stället skulle kunna leda till många, och långa, håltimmar där fördelarna med en lägre studietakt inte nyttjas genom ett ökat stöd.

Det ska också tilläggas att det förutom de positiva sociala effekterna även kan påverka genomströmningen, då en lägre studietakt kan vara en förutsättning för att vissa elever ska kunna genomföra utbildningen. Om det exempelvis skulle vara ett tvåårigt program skulle det innebära en lika hög studietakt som övriga nationella program vilket vissa elever inte mår med. Det behöver finnas tid för att misslyckas, prova igen och lära sig i sin takt.

Slutligen lyfter branschen att det finns bättre förutsättningar för elever att växa in i sin yrkesroll och sina yrkeskunskaper med tiden. De har även betonat vikten av att eleverna hinner fylla 18 år innan de söker jobb på grund av Arbetsmiljöverkets föreskrifter om särskilda regler för minderåriga på arbetsplatsen. Kraven gäller bland annat om krav på riskbedömningar, medicinska kontroller, information till vårdnadshavare om arbetsuppgiftens natur, medgivande från vårdnadshavare, förbud mot ensamarbete samt förbud mot en rad specifika arbetsuppgifter. Om de nya yrkesprogrammen är kortare än tre år kommer många elever ännu inte ha hunnit fylla 18 år när de söker jobb. Branschen ser i stort hellre att elever får god tid på sig att tillgodogöra sig kunskaper under sin utbildning innan de söker jobb och ger sig ut i arbetslivet.

5.5.2 Individuellt val ska ingå med 100 poäng

Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevråd tillstyrker förslaget om att individuellt val om 100 poäng ska finnas på yrkesprogram som omfattar 1900 poäng. Vi ser positivt på att skapa förutsättningar för elever att själva ta ansvar för sin utbildning och fatta aktiva val kring den. Individuella val kan i bästa fall bidra till att öka motivationen för skolan och skapa en känsla av engagemang. Likt utredningen beskriver bör det vara relativt oproblematiskt för skolor att erbjuda detta då övriga nationella program också innehåller individuellt val. Vi ser också positivt på att utredningen föreslår individuellt val om 100 poäng jämfört med övriga

nationella program där man kan välja kurser i upp till 200 poäng. Detta för att minska risken att det individuella valet skulle kunna påverka övriga studier negativt.

7. Förslag om nya och ändrade behörighetskrav i gymnasieskolan

7.1 Behörighetskrav till yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng

7.1.1 Det ska krävas ett minsta antal godkända ämnen för antagning till yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng

Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevråd tillstyrker förslaget om att införa behörighetskrav på godkänt betyg i minst tre ämnen från grundskolan. Att behålla någon form av behörighetskrav för de nya yrkesprogrammen är positivt. Behörighetskrav fungerar som en vägledning för elever och om en elev saknar minst tre godkända betyg är det sannolikt att den inte har de förkunskaper som krävs för att klara utbildningen. I sådana fall bör i stället andra insatser sättas in för att bättre förbereda eleven för ett nationellt program. Att anta elever som antagligen inte kommer att klara utbildningen skulle vara en björntjänst.

7.2 Behörighetskraven för yrkesprogram som omfattar 2700 och 2800 poäng ska höjas till 12 ämnen

Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevråd tillstyrker delvis förslaget om att höja behörighetskraven till yrkesprogram som omfattar 2700 och 2800 poäng till minst 12 godkända ämnen. Vi ser att det kan finnas ett värde att höja kraven till de befintliga yrkesprogrammen, dels för att meritvärde spelar roll för slutförandegrad, dels för att vidare höja statusen på yrkesprogrammen och tydligare särskilja de två olika programtyperna som föreslås införas. En höjning av behörighetskraven förutsätter dock att de nya yrkesprogrammen om 1 900 poäng blir verklighet, så att elever som inte når upp till de höjda kraven inte utestängs från möjligheten till en yrkesutbildning.

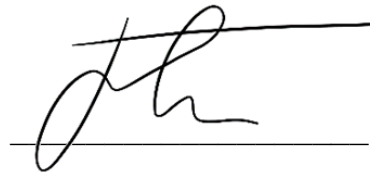
Samtidigt anser vi att det är svårt att fullt ut ta ställning till frågan om höjda behörighetskrav i ljuset av betygsutredningens förslag, där varje betyg föreslås normeras i relation till helheten. **Vi noterar även att det föreslås vara olika införandedatum för de olika förslagen i betygsutredningen och Fler vägar till arbetslivet.** Vi hänvisar därför till vårt remissvar på betygsutredningen för vidare ställningstaganden.

7.3 Ett års studier på ett 1900-poängsprogram ska möjliggöra behörighet till yrkesprogram som omfattar 2700 respektive 2800 poäng

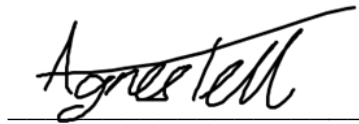
Sveriges Elevkårer tillstyrker förslaget om att ett års studier på ett 1 900-poängsprogram också ska kunna ge behörighet till ett yrkesprogram som omfattar 2 700 poäng eller 2 800 poäng. Vi anser att detta minskar risken för att de nya yrkesprogrammen blir en

återvändsgränd. Om en elev visar sig ha förutsättningar att klara ett 1 900-poängsprogram väl och har motivation att läsa vidare bör det också finnas möjlighet att göra det.

Vidare tillstyrker vi att vissa ämnen bör ges en särställning i bedömningen av behörighet till dagens yrkesprogram. Sambandet mellan vissa nyckelämnena och elevers möjligheter att klara utbildningen är särskilt starkt. Exempelvis utgör matematik och engelska goda indikatorer på elevens förutsättningar att lyckas med studierna.

Jonatan Lamy
Ordförande
Sveriges Elevkårer

Agnes Tell
Ordförande
Sveriges Elevråd